

75
ANYSDIARI
D'UNA
OCUPACIÓ

Capítol 52

L'inici de la dictadura

Podria ser el teu

Grau i Viader és un dels pocs testimonis escrits sobre el terror als camps de concentració franquistes, que van durar fins al 1947. Hi van passar prop de mig milió de persones

És la història del que va viure i veure Francesc Grau i Viader, però, en realitat, és la història de molts catalans cridats a files quan amb prou feines havien deixat l'adolescència. Membre de la "lleva del biberó", Grau i Viader (Calella, 1920-1997) es va haver d'incorporar a l'exèrcit republicà el 27 d'abril del 1938. Destinat a la 224 Brigada Mixta, va prendre part en les sagnants ofensives al cap de pont de Balaguer i la batalla de l'Ebre. L'1 de gener del 1939 va caure presoner a mans de les tropes franquistes a Cubells (la Noguera): poc po-

dia imaginar que, pels nou mesos que va passar a l'exèrcit republicà, tindria al davant nou anys de captiveri, entre camps de concentració, presons, batallons de treballadors i el servei militar. Després d'haver marxat de Calella el 1938, Grau i Viader no hi va poder tornar fins al 1945, quan s'havia llicenciat de l'exèrcit.

La seva experiència en la guerra l'explica a *Dues línies terriblement paral·leles*, el diari novel·lat d'un combatent, mentre que la repressió i les condicions infrahumanes del camp de concentració les retrata a *Rua de captius*, publicat el 1981 a Pòrtic i que ara ha reeditat Club Editor. L'obra ar-

renca quan és fet presoner i recull la seva estada d'un mes als camps de concentració de Logronyo i de Miranda de Ebro. El camp de Miranda de Ebro, a prop de Burgos, és, de forma tràgica, un dels més representatius de la repressió franquista: és l'últim que Franco va tancar, el 1947. Una dada significativa que, acompanyada de l'obra de Grau i Viader, ajuda a "comprendre que entre el moment de la guerra i el 47" existeix "un règim de terror amb un propòsit clar": "anorrear tota forma de dissidència i fer un país de moltons, com els països feixistes d'Europa", segons destaca Maria Bohigas, responsable del Club Editor.

A Miranda de Ebro hi van anar a parar molts catalans que van ser fets presoners a les acaballes de la guerra, una guerra que havien hagut de fer en ser cridats a files pel bàndol republicà. De cop, però, es van convertir en presos dels franquistes i van haver de

purgar la seva aferrissada venjança contra els republicans i contra el catalanisme.

Rua de captius comença amb un pròleg estremidor, una excel·lent metàfora de l'exercici que Grau i Viader farà: malgrat el seu propòsit de no tornar mai al camp, quan decideix escriure aquest llibre se li fa "imprescindible" tornar-hi. En lloc del camp hi ha una gran fàbrica química, però es troba amb un

Anna Ballbona

'Diari d'una ocupació' descriu el final de l'ofensiva militar franquista a Catalunya i l'inici de la repressió de la dictadura. La sèrie, que es publicarà fins a l'1 d'abril, està assessorada per l'historiador Joan Villarroja i coordinada per Jordi Grau

PRÒXIM CAPÍTOL:
Els danys materials de la guerra

Grau i Viader, quan era a la presó a San Roque, el 1940. A la primera imatge és el primer per l'esquerra, ajagut. A sota, unes maniobres quan feia la guerra ■ ARXIU FAMÍLIA GRAU

Una obra dedicada a trencar el silenci i l'oblit

Francesc Grau i Viader tenia 59 anys quan va publicar el seu primer llibre, *Dues línies terriblement paral·leles*, on relata l'experiència al front. Després, en 15 anys va publicar cinc llibres, dos dels quals trenquen el silenci i l'oblit imposats. No és casualitat que aquests dos llibres els publicués Pòrtic, de Josep Fornas, "precursor" en editar obres que anaven de dret a tractar "les ferides socials i de la història" del país, com destaca Maria Bohigas, la "nova editora" de Grau i Viader, que les ha recuperat. "Serien lectura de col·legi a França o Anglaterra", afirma Bohigas. En el postfaci de *Rua de captius*, Marta Marín-Dòmine crida l'atenció sobre la data final de l'escriptura, pocs mesos després de l'intent de cop d'estat del 1981, que revifava els fan-

Grau i Viader, al mig, acompanyat d'Amat-Piniella, l'autor de 'K.L. Reich', celebrant un premi literari de Calella ■ ARXIU FAMÍLIA GRAU

tasmes franquistes: el gest de Grau i Viader de "fer memòria es transforma en donar avís d'un incendi", assenyala. L'autor pertany a la generació d'escriptors que han estat "combats" durant la Guerra Civil, com ara Pere Calders i Joaquim Amat-Piniella, que col·laboraran en alguna de les moltes iniciatives culturals que engegarà a Calella.

Després de la guerra, dels camps de concentració i els batallons de treballadors, Grau i Viader haurà de tastar la presó —per haver intentat ajudar a fugir un company— i fer encara el servei militar. En tornar a Calella, el 1945, recomença amb l'ajut del germà: es guanyaran la vida fent "manolitas" de terra cuita, uns *souvenirs* casolans que venien als turistes. Més endavant va fer de professor de català i de periodista a les revistes de Calella *La Tralla* i *El Nunci*, a més de col·laborar amb altres publicacions.

El perfil

Francesc Grau i Viader

Nascut a Calella el 1920, on va morir el 1997, hi va dur a terme una intensa activitat cívica i cultural. El 1978 publica el seu primer llibre, *Dues línies terriblement paral·leles*, al qual seguiran *Rua de captius* i tres obres de ficció.

avi

veí amb qui comencen a reconstruir l'existència del camp i una escena presenciada per tots dos: la mort d'un presoner cosit a trets quan intentava fugir.

Des que són fets presos, tant Grau i Viader com els companys de captiveri —principalment els personatges Barceló i Pep— pateixen el menyspreu, la violència, la gana, el fred, la brutícia, totes les condicions paupèrrimes possibles a què els sotmeten els franquistes. De Balaguer són enviats, en un miserable viatge en tren de quatre dies i mig, fins a la plaça de toros de Logronyo. I d'allà, cap a Miranda de Ebro. "Sois unos miserables prisioneros de guerra; simple desperdicio humano sin ningún valor. Todos juntos no alcanzáis el precio de una cerilla usada", els diu, en arribar-hi, un sergent que ranquejava, com a seqüela de la guerra.

El paper dels vigilants del camp (que són, com en els camps nazis, els mateixos pre-

soners), l'escàs menjar, la lluita contra el propi abandó, la desconfiança entre els companys de captiveri, les formacions militars i extenuants a l'exterior, les malalties i la mort apareixen cruament reflectits a *Rua de captius*. "Compartíem la barraca més de 400 homes embrutits per fora i per dins. Si l'ensutzament exterior feia que l'atmosfera de la barraca es tornés irrespirable de tan fètida, l'enllorament espiritual creava innumbrables tensions i desconfiances." També apareixen les pors sobre el futur, sobre la sor-

Club Editor ha reeditat 'Rua de captius', que retrata la crueltat del camp de concentració de Miranda de Ebro

tida i petites esclatxes, en forma de bromes o records: una dona que passa pel carrer o, a l'inici del captiveri, una particular versió del *Cara al Sol* que murmura en Barceló: "Naps-i-cols-i-xi-ri-vi-es-i-fe-sols, s'handede-cou-re-fent-el-xup-xup..."

La descripció de les condicions del camp esborrona i permet constatar com els camps franquistes, sovint vistos com mers camps de presoners, apli-

quen el patró feixista que després coneixerà Europa. Pels camps espanyols es calcula que hi van passar entre 367.000 i mig milió de persones. Bohigas remarca precisament aquest aspecte: l'obra de Grau i Viader "trenca aquesta ocultació col·lectiva" i "ressitua la nostra història dins la història dels terrors europeus". "Cal tenir present que fins fa quatre dies la vida política del país, en el sentit civil de la paraula, venia d'una experiència col·lectiva de terror", reflexiona.

En el postfaci de l'obra, Marta Marín-Dòmine —professora a la Wilfrid Laurier University, a Ontario, el Canadà, i especialista en literatura concentracionària— afirma: "Els camps de concentració franquistes, més que camps regulars de presoners de guerra, són instruments de represàlia." "Si perduren molt enllà d'acabada la guerra és perquè perdura el conflicte polític del qual han sorgit." Així, els considera "una estructura al servei de l'objectiu general del nou règim: depurar, controlar i, en darrer extrem, eliminar la part de la població fidel a la República". Grau i Viader refusa el silenci, conscient que la seva experiència no és individual sinó col·lectiva: l'escriptor treu de la inexistència l'avi, l'oncle o el pare que van estar al camp. ■